

3. Державна програма «Вчитель»/ Затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 28.03.2002р №379 // Освіта України – 2002 – с.1 – 7.
4. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології – К.: Академвидав, 2004 – 352с.
5. Освітні технології / За заг. ред. О.М. Пехоти. – К., 2001.
6. Падалка О.С. Інформативне та комп'ютерне забезпечення управлінської діяльності керівника школи: Посібник. – К., 1996.
7. Сердюков П.І. Технологія розробки комп'ютерних програм з іноземних мов. – К.: Ленвіт, 1996.
8. Сучасна технологія навчання іншомовного матеріалу в середніх навчальних закладах./ Під ред. С.Ю. Ніколаєвої та ін. – К.: Ленвіт. – 1999.

УДК 373.62:37.035.3(477)

О.В. Буянська
м. Хмельницький, Україна

СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ РОБОТИ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Постановка проблеми та її актуальність. В умовах становлення у державі ринкових відносин, нових форм власності, за наявності безробіття та жорсткої конкуренції на ринку праці України, своєчасний та обґрунтований вибір учнівською молоддю майбутньої професійної діяльності, навчального закладу набуває великого соціального та економічного значення. Вдалий вибір майбутньої професії значною мірою впливає на подальші результати праці, на зменшення плинності кадрів, відсотку травматизму на виробництві, забезпечує високий статус, авторитет особистості в суспільстві, колективі, а також сприяє самоактуалізації особистості, ефективній реалізації її особистісного потенціалу. Якщо ж вибір професії зроблено необґрунтовано, нераціонально, то у майбутньому це принесе молодій людині грікі розчарування, психологічний дискомфорт, соціальні втрати (труднощі у навчанні, ускладнення при працевлаштуванні, стійке небажання працювати за обраною професією через її невідповідність внутрішнім прагненням, відчуття власної професійної маргінальності тощо). Подібна ситуація не дозволить молодій людині повною мірою розкрити свої таланти, здібності, можливості та використати їх на користь власної особистості, суспільству та держави.

Тому з метою запобігання помилок у виборі учнівською молоддю майбутньої професійної діяльності особливої актуальності набуває соціально-психологічна та педагогічна систематична робота з профорієнтації. При цьому основна частка роботи, яка спрямована на сприяння усвідомленому професійному самовизначенню школярів, від молодших до випускних класів, припадає на загальноосвітні навчальні заклади, адже майбутня професійна еліта нашої держави знаходиться сьогодні у школі. Завдання професійної орієнтації - розкрити професійний потенціал школярів, навчити ним розумно розпоряджатися, виховувати справжніх конкурентоспроможних професіоналів. При цьому основним показником сформованості професійної самосвідомості випускників шкіл буде реальний план вибору майбутньої професії та готовність у максимальній мірі реалізувати свій професійний, творчий потенціал на користь собі та суспільству.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам профорієнтаційної роботи з учнівською молоддю у загальноосвітніх навчальних закладах нині приділяється достатньо уваги. Роль і значення профорієнтаційної роботи в навчальних закладах висвітлені у наукових доробках Б. Довжук, В. Харламенко, Н. Юткіної. Професійну орієнтацію як особливу частину соціально-педагогічної діяльності в школі розглядає Н. Степанова та інші. Значний інтерес представляють результати експериментальної роботи на тему «Дитина – Школа – Професія» Н. Жемери. Але, незважаючи на чисельні наукові дослідження даного питання, вищезазначені проблеми все ще не втрачають своєї актуальності та потребують подальшого наукового дослідження а також практичного вирішення.

Отже, метою статті є дослідження сучасного стану, результатів і перспектив профорієнтаційної роботи з учнівською молоддю в загальноосвітніх навчальних закладах.

Виклад основного матеріалу. Кожна молода людина у своєму житті стикається із проблемою професійного вибору, продуктивне вирішення якої є досить складним. Адже учнівській молоді в силу її вікових особливостей, як правило, не вистачає об'єктивної інформації про світ професій, кон'юнктуру ринку праці; реалістичних знань про себе як суб'єкта майбутньої професійної діяльності та інформації щодо своїх психофізіологічних особливостей, які необхідно зіставляти із тими вимогами, що висуває певна професія до людини. Тому питання професійної орієнтації школярів є однією з найактуальніших проблем сучасної педагогічної науки і практики.

Допомогти учню зорієнтуватись у житті, адекватно підготуватися до професійного самовизначення - це завдання школи та шкільної системи профорієнтаційної роботи на чолі з кваліфікованим профорієнтологом.

Нині, звичайно, спостерігаються певні позитивні зрушення у профорієнтаційній роботі з учнівською молоддю. Безумовно, це формування та розширення мережі навчальних закладів нового типу (ліцеї, гімназії, коледжі), навчально-виховних комплексів, які створюють умови для розвитку професійних інтересів, здібностей учнів і, найголовніше, поступовий перехід до профільного навчання. Адже саме профільна школа створюватиме сприятливі умови для врахування індивідуально-вікових особливостей учнів під час підготовки їх до професійного самовизначення, для формування у них чіткої орієнтації на певну професійну діяльність. Профільна школа найповніше реалізує принцип особистісно орієнтованого підходу в навчанні та вихованні, який нині є визначальним у системі освіти, що значно розширює можливості учнівської молоді в процесі вибору власної освітньо-професійної траєкторії. Профілізація школи створює умови для навчання старшокласників відповідно до потреб щодо їх професійного самовизначення, які забезпечуються за рахунок змін у цілях, змісті, структурі та організації навчального процесу. Загальною тенденцією розвитку профільної школи є її орієнтація на широку диференціацію, варіативність, багатопрофільність, інтеграцію загальної та допрофесійної освіти.

Проте, не зважаючи на появу таких позитивних зрушень, що безпосередньо стосуються профорієнтаційної роботи з учнівською молоддю, досить часто у сучасних школах під час комплектування класів з поглибленим вивченням дисциплін, профільним навчанням недостатньо враховуються індивідуальні особливості учнів; їхній відбір у спеціально створені мікроколективи проводиться без належного психолого-педагогічного обґрунтування, на прохання батьків учнів або за власною ініціативою адміністрації школи.

Вважаємо за потрібне наголосити, що швидке та вдале вирішення проблем профорієнтації учнівської молоді можливе лише за безпосередньої участі, зацікавленості у вирішенні даної проблеми з боку державних діячів України. Тому, безумовно позитивними є ініціативи Уряду України. До таких ініціатив можемо віднести, наприклад, проведення нарад «Про підвищення ролі профорієнтаційної роботи в формуванні конкурентоспроможного трудового потенціалу України» під головуванням Віце-прем'єр-міністра України; Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану заходів, спрямованих на розвиток системи професійної орієнтації населення»; ініціатива щодо розроблення та подання на розгляд Кабінетові Міністрів проект Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про освіту», яким, зокрема, планується передбачити створення сучасної системи профорієнтації учнівської молоді, коригування Концепції профільного навчання у старшій школі, відповідно до профорієнтаційних вимог сьогодення; ініціатива щодо розроблення та затвердження нової редакції положень про організацію професійної орієнтації населення тощо.

Проте нині, безумовно, наявна низка гострих питань, що стосуються професійної орієнтації учнівської молоді.

У сучасних умовах розвиток ринку освітніх послуг відбувається особливо динамічно. Реорганізація сфери освіти змушує навчальні заклади жити за принципами і на умовах, які

диктує ринкова економіка. Жорстока конкурентна боротьба на ринку освітніх послуг змушує навчальні заклади вести активну маркетингову діяльність і відвойовувати свій сегмент ринку та своїх потенційних студентів. Тому представники навчальних закладів часто дають необґрунтовано райдужні обіцянки стосовно можливостей працевлаштування та отримання високого заробітку після опанування тими спеціальностями, за якими навчає їх заклад. Дана ситуація, у свою чергу, ще більше загострює та поглиблює проблеми профорієнтаційної роботи зі школярами. Адже учнівська молодь, як правило, та, з якою не проводилась систематична профорієнтаційна робота, не спроможна критично оцінити ситуацію, довіряє даним обіцянкам і опиняється у скрутному становищі, що характеризується вибором такої професії, яка не відповідає особистим психофізіологічним особливостям і яка не цікава ні собі, ні роботодавцям. У результаті цього, наприклад, за статистичними даними служби зайнятості Хмельницької області за 2007 рік серед громадян, не зайнятих трудовою діяльністю, які є клієнтами служби зайнятості, 41,6% складає молодь [4]. Варто зазначити, що дана цифра не відображає відсоток прихованого молодіжного безробіття.

Подібна ситуація видається дещо парадоксальною, адже в Україні існує досить сильна законодавча база, що спрямована на регулювання профорієнтаційної роботи в закладах освіти. Основу цієї бази складають такі документи: Концепція державної системи професійної орієнтації населення, Положення про організацію професійної орієнтації населення, Положення про професійну орієнтацію молоді, яка навчається, Закони України «Про зайнятість населення», «Про охорону праці», «Про освіту», «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» [1]. Зазначені документи спрямовані на забезпечення оптимізації професійного самовизначення учнівської молоді на основі урахування її особистісних характеристик і потреб ринку праці.

Проте практичне відображення профорієнтаційної роботи є досить слабким і безперечним підтвердженням тому є значний відсоток молодих людей, які являються клієнтами служби зайнятості. Аналіз останніх наукових публікацій з даного питання [2; 3; 5] свідчить про те, що сучасний стан профорієнтаційної роботи з учнівською молоддю в школах України характеризується відсутністю цілісності, спрямованості та системності. Профорієнтаційна робота в загальноосвітніх навчальних закладах зводиться в основному до предметно-навчальної орієнтації, яку, як правило, здійснюють учителі-предметники, а власне профорієнтаційна робота полягає у разовому занятті, зазвичай у вигляді тестування щодо надання переваги певному виду професійної діяльності. Дуже повільно створюється структура психологічних служб у школах, а там, де вони є, профорієнтаційній роботі приділяється недостатня увага, адже основний акцент у діяльності цих служб робиться на вирішенні особистісних і міжособистісних проблем учнівської молоді, при цьому забуваючи, що питання професійного самовизначення є однією із нагальних особистісних проблем.

У школах, міжшкільних навчально-виробничих комбінатах спостерігається стійка тенденція до згортання навчально-виробничої бази трудового, професійного навчання та професійної орієнтації загалом; великі підприємства абсолютно не надають навчальним закладам допомогу в створенні даної бази, а масштаби малого та середнього бізнесу, навіть при їх значній зацікавленості цим питанням, економічно не дозволяють здійснювати такого роду витрати.

На досить низькому рівні знаходиться профінформаційне забезпечення загальноосвітніх шкіл. Відсутні не тільки кабінети професійної орієнтації з відповідним профінформаційним наповненням, а й, навіть, стаціонарні профінформаційні куточки [3].

Як правило, немає у школах і відповідного фахівця, безпосереднім обов'язком якого є професійна орієнтація школярів, не дивлячись на те, що його введення у штат працівників загальноосвітніх шкіл передбачено нормативно-правовою базою України (наприклад, Положенням про професійну орієнтацію молоді, яка навчається). Відповідно, функції, що за законом покладені на кваліфікованого спеціаліста, виконують усі шкільні працівники. Як наслідок такого нераціонального підходу – некомпетентна, безсистемна, неефективна професійна орієнтація учнів.

Проте, є підстави вважати, що дані факти лише тимчасові явища, які у недалекому майбутньому, завдяки спільній та скоординованій діяльності науковців, фахівців з питань профорієнтації, практиків, законодавців будуть подолані.

Висновки. Отже, профорієнтаційна робота забезпечує учнівську молодь всебічною інформацією щодо професій, які користуються попитом на ринку праці, вимог, що висуває певна професія до психофізіологічної сфери людини, допомагає школярам визначити їхні особистісні психофізіологічні особливості та зробити правильний вибір професійної діяльності. Своєчасне реагування на попит ринку праці, інтеграція різнорівневих освітніх програм, розвиток соціального партнерства, упорядкування профорієнтаційної навчально-матеріальної бази у відповідності до сучасних вимог, впровадження в навчально-виховний процес сучасних педагогічних технологій – все це сприятиме вихованню справжніх професіоналів, які зможуть на рівних конкурувати на світовому ринку праці.

Як свідчать результати аналізу даної проблеми, у системі профорієнтаційної роботи з учнівською молоддю ще й досі існують значні прогалини, зумовлені певними суб'єктивними та об'єктивними факторами нашого сьогодення. Але, разом з тим, відбувається поступове вдосконалення, подолання деяких негативних тенденцій профорієнтаційної діяльності з учнівською молоддю, завдяки спільним зусиллям науковців, практиків, державних діячів та інших зацікавлених у вирішенні даної проблеми осіб.

Література:

1. Збірник нормативних, інструктивних та методичних матеріалів з питань професійної орієнтації незайнятого населення та інших категорій громадян. – К.: ДЦЗ ІПКДСЗ, 1997. – 136 с.
2. Маршавін Ю. Шлях до узгодження попиту й пропозиції // Праця і зарплата. – 2006. - №25. – С. 4.
3. Ринок праці та зайнятість населення // Бюлетень ІПКДСЗУ. – 2007. –№ 4.
4. Стан надання послуг незайнятому населенню службою зайнятості Хмельницької області за січень – грудень 2007 року // Аналітико-статистичний збірник. – Хмельницький, 2007.
5. Харламенко В. Формування в учнів профорієнтаційних понять на уроках з основ вибору професії // Трудова підготовка з закладах освіти. – 2006. - №4. – С. 38-41.